

Central European
Digital Media
Observatory

CEDMO Fact-checking

Přehled výstupů

Čtvrté čtvrtletí 2023

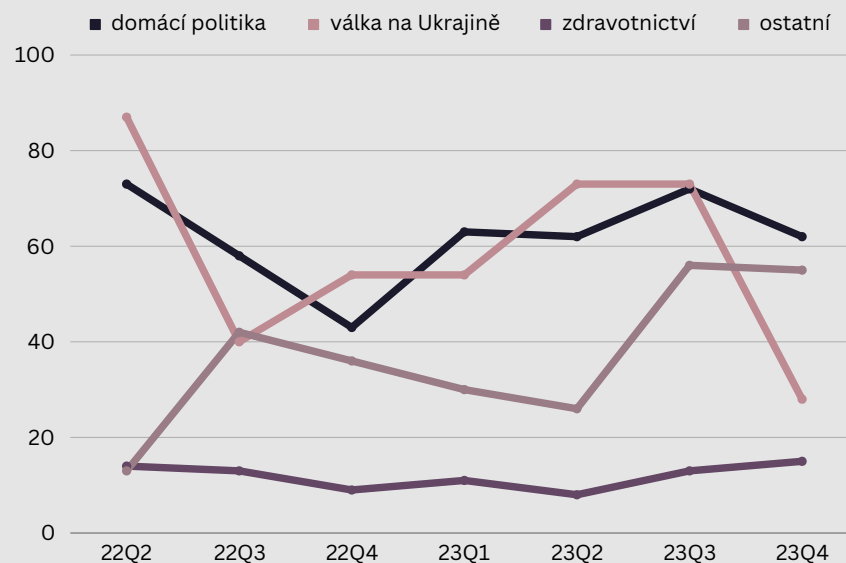
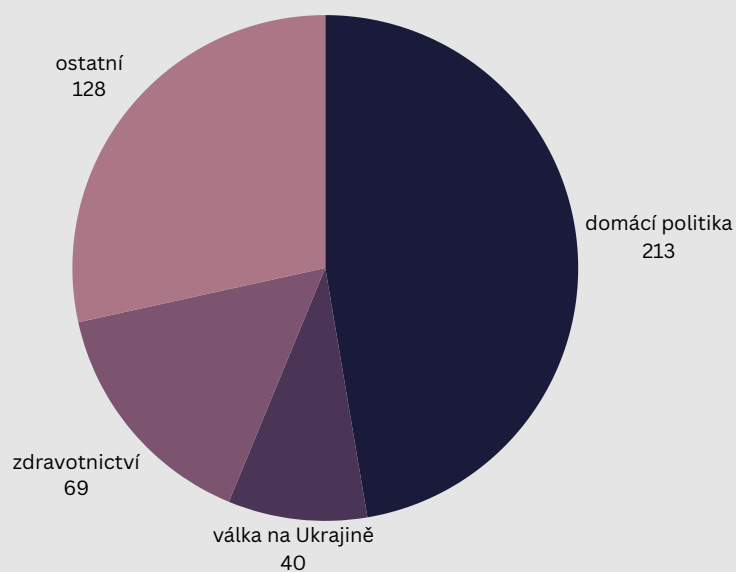
Publikováno 29. ledna 2024

Trendy dezinformačních narativů v CEE

Hlavní trendy a dezinformační narativy ve čtvrtém čtvrtletí 2023

Ve čtvrtém čtvrtletí pokračoval u autorů dezinformačního obsahu zájem o domácí politiku, zejm. v souvislosti s proběhlými volbami na Slovensku a s povolebním vyjednáváním a předáváním moci v Polsku. Téma války na Ukrajině, které se v dezinformačních narativech vyskytuje dlouhodobě, se výrazně propadlo. Fact-checkeři v Polsku, Česku a na Slovensku publikovali celkem 450 článků, z nichž nejvíce, tj. 213, se týkalo domácí politické situace.

Zastoupení témat ve fact-checkových textech

Pozn.: Některé fact-checky se týkají více témat zároveň. V liniovém grafu chybí údaje za Demagog.pl, pro který nemáme historická data.

Hlavní narativy v oblasti působení CEDMO

Zelenskyj a zfalšované dokumenty

V průběhu posledního čtvrtletí roku 2023 se začaly v online prostoru objevovat snímky údajných oficiálních dokumentů, které měly prokazovat nekalé úmysly ukrajinského prezidenta Zelenského a dalších vrcholných představitelů Ukrajiny. Na sociálních sítích se v souvislosti s údajně plánovaným útěkem Volodymyra Zelenského do USA šířilo například jeho osvědčení o americkém občanství, dokumenty prezidentské kanceláře měly zase prokazovat tajnou dohodu o využití části ukrajinského území pro uložení toxického odpadu.

Jak upozornili fact-checkeři z AFP a [Demagog.cz](#), v [obou případech](#) se jednalo o falešné dokumenty, které se poprvé objevily jako zjištění západních novinářů. Tito novináři nicméně vůbec neexistují, jejich identita byla zjevně vytvořena za účelem šíření nepravdivých zpráv.

Nástup deepfakes generovaných AI

V posledních měsících se fact-checkingové organizace v CEDMO častěji než v minulosti zabývaly zvýšeným výskytem videí či zvukových záznamů vytvořených pomocí umělé inteligence, především v souvislosti s válkou na Ukrajině. Terčem těchto manipulací byl opakovaně vrchní velitel Ozbrojených sil Ukrajiny Valerij Zalužnyj, který měl v [deepfake videích](#) mj. [vyzývat](#) vojáky, aby se vzbouřili proti vládě v Kyjevě a provedli převrat.

V další nahrávce vygenerované pomocí AI byl slyšet údajný [záznam](#) telefonátu Volodymyra Zelenského a jeho ženy Oleny, v němž hlas ukrajinského prezidenta nevybíravě kritizuje lídry západních zemí.

Konflikt Izrael–Hamás

V souvislosti s říjnovým útokem teroristického hnutí Hamás na Izrael a následnou vojenskou reakcí Izraele v pásnu Gazy se i v zemích Střední Evropy [objevila](#) celá řada [nepravdivých](#) a [manipulativních příspěvků](#) na sociálních sítích. Fact-checkeři sdružení v CEDMO se opakovaně zabývali použitím [starších](#) nebo [nesouvisejících videí](#), která byla vydávána za aktuální v kontextu situace na Blízkém východě, ale také [příspěvky spojujícími](#) tento konflikt s válkou na Ukrajině. Objevily se také obecnější narativy a nepravdivé [příspěvky](#) týkající se dlouhodobého izraelsko-palestinského konfliktu.

Nejdůležitější narativy v jednotlivých zemích

Polsko

Před říjnovými parlamentními volbami v Polsku sdílel tehdejší premiér Mateusz Morawiecki předvolební spot, ve kterém kritizoval migrační politiku Evropské unie a varoval před přístupem opozice vedené Donaldem Tuskiem. Jeho slova o neblahých důsledcích nelegální migrace byla ve spotu doplněna videi násilných činů, celá řada z nich ale ve skutečnosti pocházela z jiných zemí a s migrací do EU neměla žádnou souvislost.

Česká republika

V průběhu 4. čtvrtletí roku 2023 se v českém online prostoru opakovaně šířily phishingové podvody lákající pomocí deepfake videí na údajně zázračnou investiční platformu. Tato deepfake videa typicky využívala záběry předních českých politiků, mj. Andreje Babiše, Petra Fialy nebo Petra Pavla, kteří „doporučují“ investování pomocí této platformy, ale také tváře moderátorů a grafiku médií, např. CNN Prima NEWS.

Slovensko

Desítky tisíc sdílení nasbíral v listopadu virální příspěvek týkající se údajných rizik spojených s mamografickým vyšetřením. V příspěvku se uvádí, že ve Švýcarsku zakázali mamografii, protože způsobuje rakovinu prsu a více než polovina výsledků vyšetření je nesprávných. Švýcarsko však mamografické screeniny nezakázalo, nepravdivá jsou také tvrzení, že vyšetření způsobuje vznik rakoviny a šíření metastáz. Studie, na kterou se příspěvek odvolává, hovoří o detekci rakoviny, nikoli o jejím vzniku.

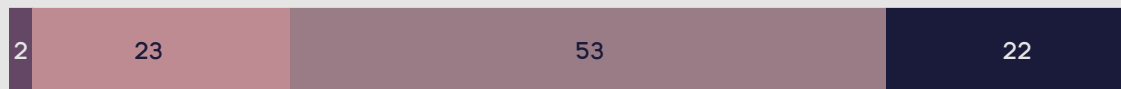
Povědomí o aktuálních dezinformačních narativech v ČR

Nepravdivé narativy dosahovaly známosti od 6 % do 25 %, mezi ty známé patřila narůstající nespokojenost ukrajinských bezpečnostních a ozbrojených složek s prezidentem Zelenským (25 %) a úmysl prezidenta Pavla zrušit platnost Benešových dekretů (21 %). Mezi ty nejméně známé patřil „objev“ očkování proti onemocnění COVID-19 podávaného vzduchem (6 %) a zvýšené hodnoty radiace důsledkem ostřelování skladu munice s ochuzeným uranem (6 %).

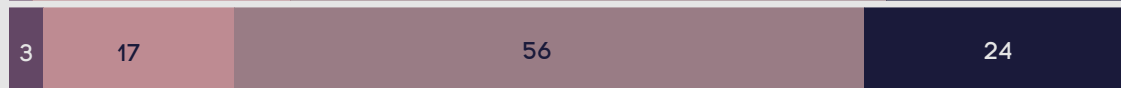
Otázka: Do jaké míry máte povědomí o následujících zprávách, resp. informacích?

■ Zaregistroval/a jsem ji a dále ji šířil/a ■ Zaregistroval/a jsem ji a dále ji nevěnoval/a pozornost
■ Nezaregistroval/a jsem ji, je to pro mě nová zpráva ■ Nevybavuji si, nejsem schopen/schopna odpovědět

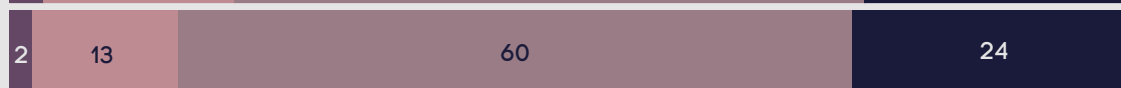
V bezpečnostních a ozbrojených složkách Ukrajiny narůstá nespokojenost s prezidentem Volodymyrem Zelenským. Vrchní velitel Ozbrojených sil Ukrajiny Valerij Zalužnyj ve videu vyhlásil povstání proti ukrajinskému prezidentovi a doporučení ke svržení vlády.

Prezident Petr Pavel chce zrušit platnost Benešových dekretů a hodlá předat rodině Lichtenštejnů majetek, který byl právě na základě dekretů zestátněn v roce 1945.

Gangy zlodějů rozdávají v obchodních domech či na benzinových pumpách zdarma klíčenky, které v sobě mají skryté zabudovaný GPS lokátor. Cílem je sledování obdarovaného a následná loupež v jeho příbytku.

Dodávky zbraní z Ukrajiny palestinskému hnutí Hamás se podle amerického deníku Washington Post za poslední měsíc ztrojnásobily.

Piráti v čele s Ivanem Bartošem chystají na základě požadavku Evropské unie zavedení povolenek a registrace sběračů lesních plodů (např. hub, borůvek, malin atd.). Každý, kdo bude od začátku sezóny 2024 sbírat lesní plody, bude muset dodržet stanovený denní limit.

Mamografický screening jako rentgenové vyšetření mléčné žlázy ženského prsu stimuluje růst nádoru a šíření metastáz. Navíc 50–60 % pozitivních výsledků tohoto screeningu není spolehlivých, proto Švýcarsko jako první země na světě zakázalo mamografické vyšetření.

Předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová je příbuznou nacisty Joachima Freiherr von der Leyena, který byl v průběhu druhé světové války členem NSDP a vysokým úředníkem v Protektorátu Čechy a Morava a v Polsku.

Vědci z Yaleovy University v USA vytvořili mRNA vakcinu proti onemocnění COVID-19 podávanou vzduchem. Nový způsob aplikace vakcín umožní očkovat i tu část populace, která s očkováním nesouhlasí.

Z různých států Evropy, včetně České republiky, jsou hlášeny zvýšené hodnoty radiace, což je důsledek ruského ostřelování skladu v ukrajinském městě Chmelnyckyj, ve kterém byla skladována munice s ochuzeným uranem.

Věrohodnost aktuálních dezinformačních narativů v ČR

Otázka: Do jaké míry považujete následující zprávy za nevěrohodné, nebo naopak věrohodné?

V bezpečnostních a ozbrojených složkách Ukrajiny narůstá nespokojenost s prezidentem Volodymyrem Zelenským. Vrchní velitel Ozbrojených sil Ukrajiny Valerij Zalužnyj ve videu vyhlásil povstání proti ukrajinskému prezidentovi a doporučení ke svržení vlády.

Prezident Petr Pavel chce zrušit platnost Benešových dekretů a hodlá předat rodině Lichtenštejnů majetek, který byl právě na základě dekretů zestátněn v roce 1945.

Gangy zlodějů rozdávají v obchodních domech či na benzínových pumpách zdarma klíčenky, které v sobě mají skryté zabudovaný GPS lokátor. Cílem je sledování obdarovaného a následná loupež v jeho příbytku.

Dodávky zbraní z Ukrajiny palestinskému hnutí Hamás se podle amerického deníku Washington Post za poslední měsíc ztrojnásobily.

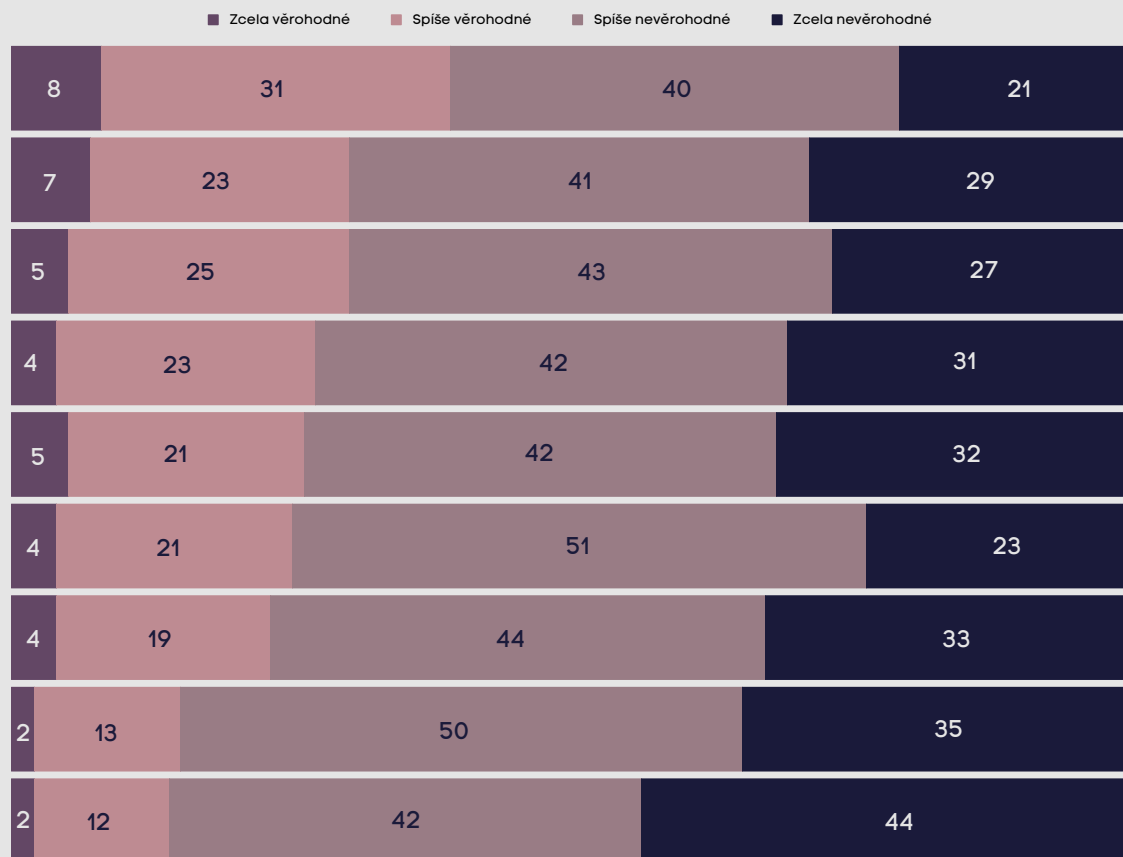
Piráti v čele s Ivanem Bartošem chystají na základě požadavku Evropské unie zavedení povolenek a registrace sběračů lesních plodů (např. hub, borůvek, malin atd.). Každý, kdo bude od začátku sezóny 2024 sbírat lesní plody, bude muset dodržet stanovený denní limit.

Mamografický screening jako rentgenové vyšetření mléčné žlázy ženského prsu stimuluje růst nádoru a šíření metastáz. Navíc 50–60 % pozitivních výsledků tohoto screeningu není spolehlivých, proto Švýcarsko jako první země na světě zakázalo mamografické vyšetření.

Předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová je příbuznou nacisty Joachima Freiherr von der Leyena, který byl v průběhu druhé světové války členem NSDP a vysokým úředníkem v Protektorátu Čechy a Morava a v Polsku.

Vědci z Yaleovy University v USA vytvořili mRNA vakcinu proti onemocnění COVID-19 podávanou vzduchem. Nový způsob aplikace vakcín umožní očkovat i tu část populace, která s očkováním nesouhlasí.

Z různých států Evropy, včetně České republiky, jsou hlášeny zvýšené hodnoty radiace, což je důsledek ruského ostřelování skladu v ukrajinském městě Chmelnyckyj, ve kterém byla skladována munice s obohaceným uranem.

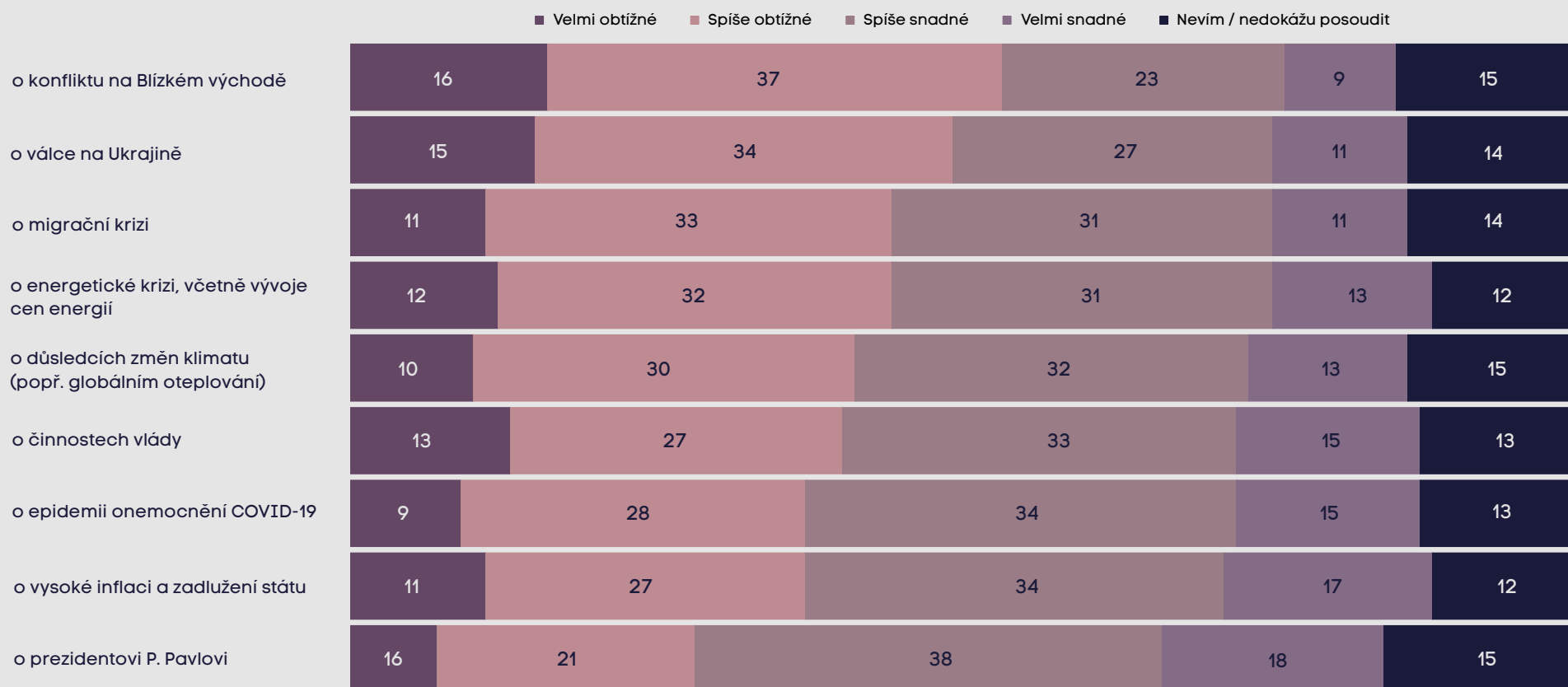

Vnímaná obtížnost identifikace pravdivých narativů v ČR

Pro polovinu respondentů je obtížné určit pravdivost zpráv a informací týkajících se válečných konfliktů jak na Blízkém východě (53 %), tak na Ukrajině (49 %). V obou případech označují rozpoznání pravdivých zpráv za složitější ženy.

Nejsnadnější je rozpoznání pravdivosti zpráv a informací o prezidentu Petru Pavlovi, které jako snadné označuje 56 % respondentů (součet možnosti „spíše snadné“ a „velmi snadné“).

Otázka: Když se k Vám dostanou zprávy či informace o následujících tématech, jak obtížné je pro Vás určit, jak pravdivé podle Vás jsou?

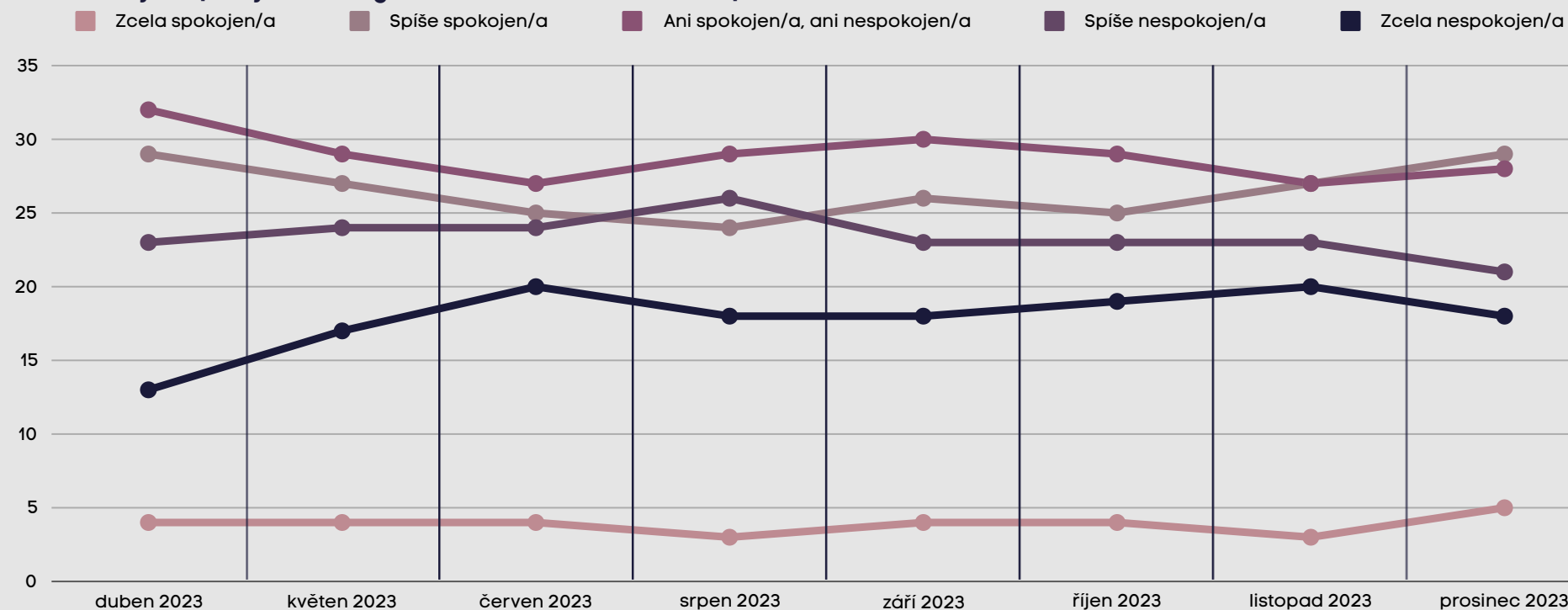
Demokracie v ČR

SROVNÁNÍ

Míra spokojenosti s fungováním demokracie v ČR se nijak významně nemění. V prosincové vlně však podíl lidí, kteří jsou s demokracií „zcela spokojeni“, vzrostl na zatím nejvyšší hodnotu – 5 %. Přetrvává také vyšší procento těch, kteří jsou s fungováním demokracie nespokojeni (33 % při součtu „spíše“ a „zcela nespokojen“), ale ve srovnání s listopadovou vlnou výzkumu jejich počet klesl o 10 procentních bodů.

Spokojeni jsou především nejmladší ročníky ve věku 16 až 24 let (51 %), studenti (55 %) a vysokoškolsky vzdělání (47 %).

Otázka: Jak jste spokojen/a s fungováním demokracie v České republice?

Dezinformační narativy na Slovensku (I)

Z následujících narativů pokládají dvě třetiny Slováků za důvěryhodnou zprávu o zrušení úřadu speciálního prokurátora na návrh Ficovy vlády. 7 z 10 obyvatel Slovenska pak tuto zprávu zaznamenal/a.

Do jaké míry považujete následující zprávy za nedůvěryhodné nebo naopak důvěryhodné? Prosím uveďte, do jaké míry jste zaznamenali následující zprávy.

Pravdivé výroky
Nepravdivé výroky

Důvěryhodnost

■ Zcela nevěrohodné ■ Spíše nevěrohodné
■ Spíše věrohodné ■ Zcela věrohodné

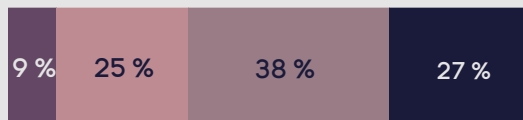
T2B

Povědomí

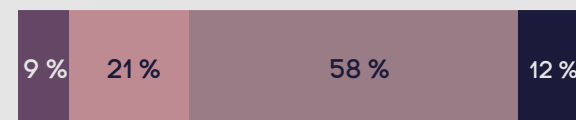
■ Nevybavuji si ■ Nezaznamenal/a jsem ji
■ Zaznamenal/a, ale nevěnoval/a jí pozornost
■ Zaznamenal/a a šířil/a dál

T2B

Úřad speciálního prokurátora podle návrhu vlády Roberta Fica zanikne, což bude mít dopad na vyšetřování kauz strany SMER-SD a jejich představitelů.

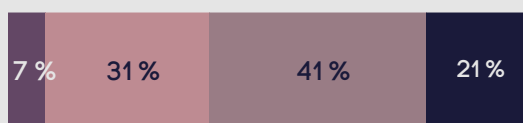

66 %

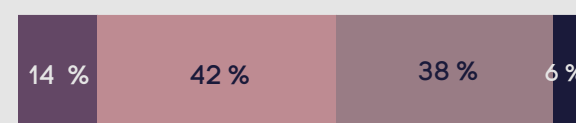

70 %

Ministryni kultury Martinu Šimkovičovou (SNS) pobouřilo vystavení obrazu jednoho z nejznámějších slovenských malířů současnosti A. Dúbravského, který zobrazuje dva muže. Ministryně plánuje připravit legislativu, která by jejímú úřadu dala větší pravomoci při řešení podobných situací.

62 %

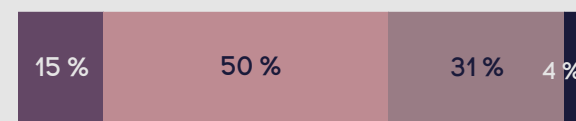

44 %

Zápál plic způsobený bakterií, který se v poslední době ve větším počtu objevuje u dětí v Číně, se koncem listopadu v ojedinělých případech objevil i v Evropě.

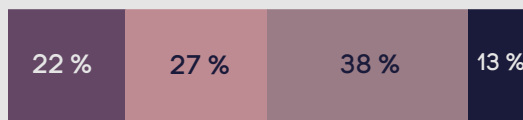

51 %

35 %

Na vánočních trzích v Bratislavě nabízejí někteří prodejci domácí špaldový chléb s veganským sádlem a bio cibulí za 8,90 eur.

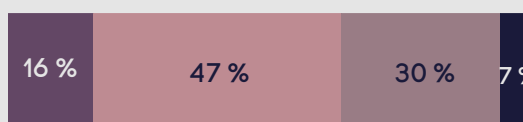

51 %

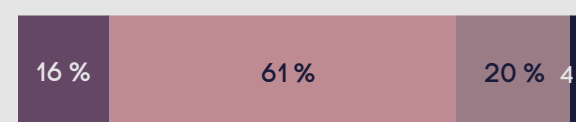

54 %

V bezpečnostních a ozbrojených složkách Ukrajiny narůstá nespokojenost s prezidentem Volodymyrem Zelenským. Vrchní velitel Ozbrojených sil Ukrajiny Valerij Zalužnyj ve videu vyhlásil povstání proti ukrajinskému prezidentovi a doporučení ke svržení vlády.

37 %

24 %

Dezinformační narativy na Slovensku (II)

Naopak 18 % lidí na Slovensku pokládá za věrohodné to, že v USA vznikla nová vakcína proti koronaviru, která se podává vzduchem. Tuto zprávu zaznamenal/a 13 % lidí na Slovensku.

Do jaké míry považujete následující zprávy za nedůvěryhodné nebo naopak důvěryhodné? Prosím uveďte, do jaké míry jste zaznamenali následující zprávy.

Pravdivé výroky
Nepravdivé výroky

Důvěryhodnost

■ Zcela nevěrohodné ■ Spíše nevěrohodné
■ Spíše věrohodné ■ Zcela věrohodné

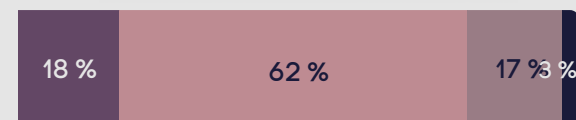
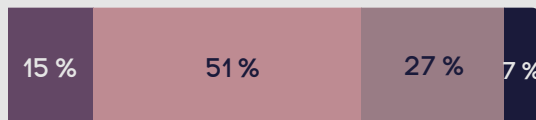
T2B

Povědomí

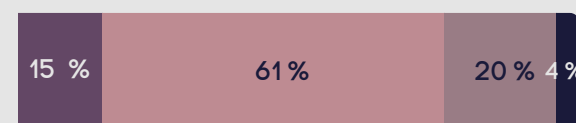
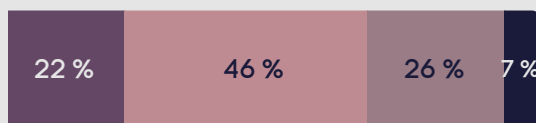
■ Nevybavuji si ■ Nezaznamenal/a jsem ji
■ Zaznamenal/a, ale nevěnoval/a jí pozornost
■ Zaznamenal/a a šířil/a dál

T2B

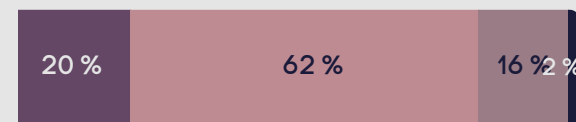
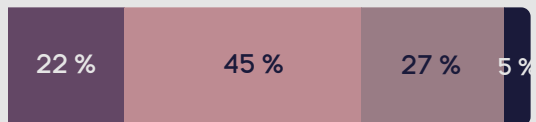
Předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová je příbuznou nacisty Joachima Freiherr von der Leyena, který byl v průběhu druhé světové války členem NSDP a vysokým úředníkem v Protektorátu Čechy a Morava a v Polsku.

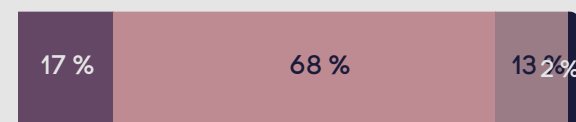
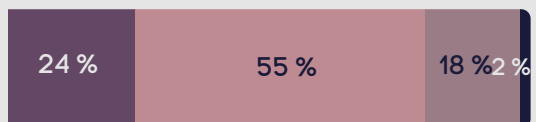
Mamografický screening jako rentgenové vyšetření mléčné žlázy ženského prsu stimuluje růst nádoru a šíření metastáz. Navíc 50–60 % pozitivních výsledků tohoto screeningu není spolehlivých, proto Švýcarsko jako první země na světě zakázalo mamografické vyšetření.

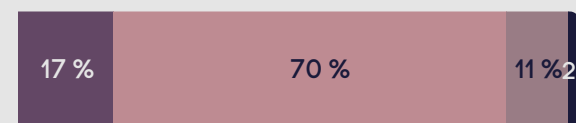
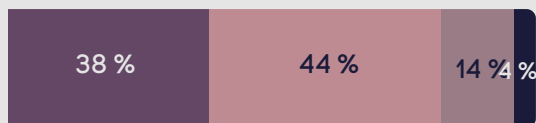
Dodávky zbraní z Ukrajiny palestinskému hnutí Hamás se podle amerického deníku Washington Post za poslední měsíc ztrojnásobily.

Z různých evropských zemí včetně Slovenska byly hlášeny zvýšené hodnoty radiace v důsledku ruského ostřelování skladu v ukrajinském městě Chmelnyckyj, kde byla uskladněna munice s očištěným uranem.

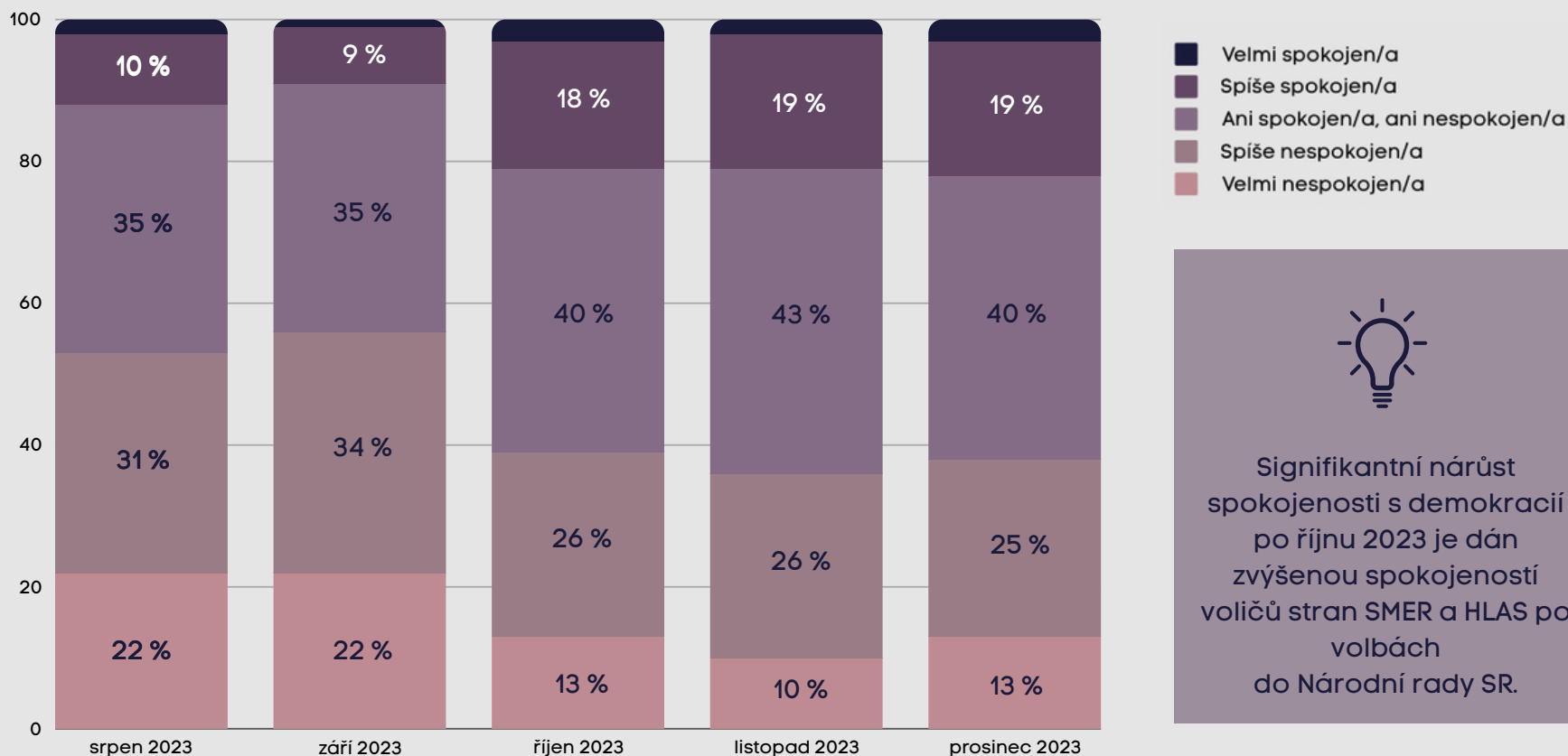
Vědci z Yaleovy University v USA vytvořili mRNA vakcínu proti onemocnění COVID-19 podávanou vzduchem. Nový způsob aplikace vakcín umožní očkovat i tu část populace, která s očkováním nesouhlasí.

Spokojenost s demokracií na Slovensku

Po skoku ve spokojenosti s demokracií mezi zářím a říjnem byla i v prosinci 2023 více než pětina obyvatelstva Slovenska stále spokojená.

Otázka: Jak jste spokojen/a s fungováním demokracie na Slovensku?

Signifikantní nárůst spokojenosti s demokracií po říjnu 2023 je dán zvýšenou spokojeností voličů stran SMER a HLAS po volbách do Národní rady SR.

Metodika výzkumu pro Českou republiku

Velikost vzorku	3 172 respondentů ve věku 16 a více let
Termín dotazování	8. 12. – 27. 12. 2023
Metoda sběru dat	online dotazování na panelu respondentů (CAWI)
Reprezentativita	kvótní výběr výzkum je reprezentativní pro obecnou populaci ČR starší 16 let podle základních sociodemografických proměnných (pohlaví, věku, vzdělání, regionu a velikosti místa bydliště), podle pracovního statusu a minulého volebního chování (volby do PS ČR 2021, 2. kolo prezidentských voleb 2023)
Realizátor a zadavatel	výzkum realizuje společnost MEDIAN, s.r.o. (člen SIMAR) exkluzivně pro Univerzitu Karlovu

Metodika výzkumu pro Slovensko

Velikost vzorku	2 002 respondentů ve věku 16 a více let
Termín dotazování	8. 12. – 18. 12. 2023
Metoda sběru dat	dotazování metodou CASI pomocí online panelů Populacia.sk a Face2Face dotazování
Reprezentativita	reprezentativní vzorek populace SR starší 16 let (kvótní výběr dle pohlaví, věku, kraje, velikosti sídla a vzdělání)
Realizátor a zadavatel	výzkum realizuje společnost Ipsos (člen SAVA a SIMAR) exkluzivně pro Univerzitu Karlovu – CEDMO

Tato publikace shrnuje práci vybraných fact-checkingových organizací v rámci CEDMO (AFP, Demagog.cz, Demagog.sk a Infosecurity.sk) za čtvrté čtvrtletí roku 2023.

Odkazy na veškeré fact-checkové výstupy použité v této publikaci naleznete ZDE.

Za obsah publikace je zodpovědný Demagog.cz,
kontaktní osoba: Petr Gongala, e-mail: petr.gongala@demagog.cz.

Kontaktní osoba CEDMO: Anja Grabovac, e-mail: anja.grabovac@fsv.cuni.cz.